

Biserica și Școala

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână: **DUMINECA.**

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 10 cor. — pe 1/2 an 5 cor.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr. : pe jumătate an 7 fr.

PREȚUL INSERȚIUNILOR :

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte
8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacțiunii

„BISERICA și ȘCOALA“

Bar banii de prenumerațiunea a
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Două manuscripte din secolul XVII și XVIII.

Sf. Sinod al bisericii autocefale ortodoxe române a tipărit în 1897 *slujba sfințirii bisericii*, adunată din diferite cărți bisericești, precum: Euchologionul Episcopului Melchisedec, tipărit în 1873, și alte Euchologii vechi și noi ale bisericii noastre ortodoxe, apărute mai înainte în limba noastră națională.

La episcopiile noastre ortodoxe române dincoaci de Carpați, după a mea cunoștință, sunt două cărți tipărite pentru slujba sfințirii bisericii, una mai veche: *Rânduiala târnosaniei cei mari*, tipărită pare-mi-se la Carloveț*), și *Rânduiala care se face la sfințirea bisericii*, tipărită la 1862 de Episcopul Andrei Baron de Șaguna.

Rânduiala târnosaniei cei mari, este aceeași slujbă a sfințirii bisericii, care în cârticica sfântului sinod al bisericii ort. rom. figurează sub numele episcopului Chesarie Resmiriță, cuprinzând nu numai reguli tipiconale, ci întreaga rânduială a serviciului divin, dela vecernie și utrenie cu cântările și rugăciunile prescrise la sfințirea bisericii, pe când rânduiala Prea Sfințitului Șaguna cuprinde numai regulile tipiconale cu rugăciunile sfințirii, fără a ne da întreaga slujbă a vecerniei și utreniei.

Cu prilejul vizitării, ce am făcut în toamna anului 1901, pe la mai multe biserici, în districtul consistorului nostru din Oradea-mare, am găsit două manuscripte vechi, unul din veacul al XVII. la biserica din Copăcel, celalalt din veacul al XVIII. la biserica din Cărpinet, cuprinzând, cel dintâiu *slujba sfințirii bisearecei*, scrisă de Popa Petru din Tinod, la 1674, și cel de al doilea: *rânduiala blagosloveniei ce se face la*

beseareca cea noao, scrisă de Ioan Popoviciu, locuitor în satul Hodiș, comitatul Aradului, la 1757, care se găsește împreună cu alte manuscripte într'o carte legată de nou, în timpul mai recent.

Cartea-manuscript, format cvart, are 10 file nenumerotate, cuprinzând: Tâlcuire pentru cea ce duhenescu duhanu; Rugăciunea ce să cetește la holde sau la vii; Rugăciunile călătoriei (pentru Mitropolitul Paul Nenadovici); după care urmează pe 1—153 file numerotate: Rânduiala ispovedaniei; Rânduiala molitvelor de toate feburile de trebi, copiate de pe textul Molitvelnicului din 1689; apoi: Povestea sufletului drept; Povestea sufletului păcătos; Patimile Domnului Is. Hs.; Molitva către Dumnezeu, Cu puterea Duhului sfânt și a Preacuratei Preacisții, și cu blagoslovenie *Arhiepiscopului și Mitropolitului a toată țara Moldovii...* sfântul săbor sfinției sale au... această molitvă de blăstăm pre carele va fi vinovat (numai începutul); Căzanie la oameni morți; Căzanie la oameni morți și la mueri; Căzanie la oameni și la coconi mici morți; Ertăciuni la oamenii morți; *Rânduiala blagosloveniei, ce să face la besearecă noas*; *O enciclicu a lui Climent Episcopul Rimnicului Nou-lui-Severin* (pentru Dominecele și sărbătorile ceale legate); Rugăciune de ertăciune la tot blestemul și afurisania la mort; Molitva ce o cetește duhovnicul la grobnițe, deslegând pe mort; *Invățătura a șapte taine de Teodosie Arhiepiscopul și Mitropolitul a toată Ungro-Vlachia**; Cuvânt pentru eșirea sufletului de'n

*) Exemplarul care îl am la mână fusese proprietatea episcopului din Arad Gerasim Raț, mai apoi al fiului său Terențiu Rațiu, fost protopop la Boroșineu și Beiuș. Frontispiciul lipsește.

*) Dl Constantin Erbiceanu a publicat această scriere teologică în revista „Biserica ortodoxă Română” din 1904 sub titlul: *Enciclica Mitropolitului Teodosie*, ca o lucrare necunoscută. Mitropolitul Teodosie a păstorit în două rânduri: dela 1669—1673 și dela 1679—1709. Manuscriptul ce-l posedem este o copie făcută nu cu puține greșeli de pe alt manuscript, dar nici exemplarul publicat de dl Erbiceanu nu e liber de greșeli. Enciclica Mitropolitului Teodosie nu va fi ajuns întâmplător numai la cunoștința clerului românesc dincoaci de munți, dat fiind faptul, că

trup. Și pentru înfricoșata a doao venirea lui Hs. Al celui dintru sfinți părintele nostru Chiril arhiepiscopul Alecsandriei: foarte de folos sufletului, carele aduce la umilință și la pocăință: scoase întâi din elinie pre limba slovenească, și iară pre limba cea proastă rusească, și acum pre limba românească; de aci urmează 18 file fără numerotație conținând: Căzanie la coconii mici; Căzanie la oamenii morți. Carte de ispovedanie pentru cei ce să hirotones (fără titlu); Molitva care o grăiaște Arhiereul sau duhovnicul de ertare de toate păcatele; apoi iarăși numerotate 1—17 file cu: Intrebări și răspunsuri (bogomilice); și la fine 1—31 file cu o nouă numerotație cuprinzând: Incepătura leacurilor pentru multe boale scoase de vraciuri.

Pe manuscris se găsește următoarele însemnări, la începutul cărții: „Aceaste sfinte molitve și ecteniile am scris în casa lui Popa Dimitrie a duhovnicului dela Chisindie smeritul rob al lui Dumnezeu Ioan Popoviciu, lăcuitoriu în sat în Hodiș. 1757. Noemvrie în 11 zile“. La sfârșitul celor șapte taine: „Scris'am Ioan Popovici când am fost lăcuitoriu în sat în Cuéd. Anii Domnului 1758 Iunie 24“. După căzania la coconi mici se află însemnat: „Scris'am Ioan Popovici *Muncacianul*, când am lăcuit în sat în Cuéd. 1758 Iunie 28“. Scriitorul adecă era originar din Muncaciu.

Manuscrisul din 1757, cuprinde rânduiala sfințirii sau binecuvântării biserice prin protopresbiter, cum se practica în dieceza Aradului, pe timpul episcopului Sinesie Jivanovici (1751—1768) unul din cei mai distinși și mai învățați episcopi ai eparhiei Aradului, care a întreținut cunoștință și legături personale cu episcopii Râmnicului Climente și Grigorie, precum se vede și dintr'o scrisoare adresată la 10 Aprile 1755 către camera ungaro-aulică, ca să-i libereze de taxă 70 vedre de vin ce-i trimisese episcopul de Râmnic; „ex Valachia quondam Caesarea, jam nunc potestate Turciae subjecta certam vini quanttatem, insimul 70 vedras, ita dictas, constituentem a nostri ritus Epps Rib(m)nicensi titulo honorarii accipiedo“.

Episcopul Sinesie, tipărește cu spriginul episcopului Grigorie, în tipografia Râmnicului, *Pravila de rugăciuni* în limba slavonă, a cărei prefață, pentru înșămăntatea istorică, o reproducem în traducere, cum urmează:

„Întru mărirea sfintei deoființă dătătoarei de viață și nedespărțitei treimi a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh, cărtea aceasta cuprinzând

la 1702 Toodosie trimițând Mitropolitului Atanasie actul de escomunicare, pentru că trecuse la unire, el îl însoțește de o scrisoare a sa în limba latină, unde se intitulează: *Theodosius Dei gratia Archiepiscopus Bucurestiensis et Metropolita Transilvaniae*, void să arate că el este Arhiereul suprem și al bisericeii din Transilvania. (Vezi: Biserica ort. rom. din 1880—81).

Pravila de rugăciuni a sfinților luminători sârbești, cu blagoslovenia preasfințitului și preamăritului (Excelenței Sale) Domn Pavel Arhiepiscopul ortodox din Carlovetz și Mitropolit al întregului popor slaviano-sârb și valah, care se află în împărăția Măriilor lor Cesaro-Crăiești, — și consilier intim al amânduror Măriilor lor Cesaro-Crăiești. Adunate cu munca și cu toată ostăneala sârguitoare și după puțină în total îndreptată, și nu mai puțin cu stăruința și cu cheltuiala preasfințitului Domn Sinesie, episcopul ortodox al Aradului și al Jenopolei și al Orăzii-Mari și al Hălmagiului și consilier de Curte al Măriei Sale Cesaro-Crăiești. În cinstea Sfinților sfânt pomeniți spre folosul și pentru slujba sfințelor mănăstiri și biserici sârbești, ca amintire și ca exemplu pentru poporul ortodox sârbesc. S'a tipărit în Episcopia Râmnicului în anul dela facerea lumii 7270, iar dela întruparea Cuvântului Dumnezeu 1761, în timpul Arhiereului aceleiași prea sfinte Episcopii Chir Grigorie.“

Rânduiala binecuvântării bisericeii, după manuscrisul din 1757, va fi întocmită probabil de episcopul Sinesie, ceace apare din faptul, că în textul ecteniilor pentru Arhiereu se află în tot locul intercalat numele său.

Dar mai veche și mai interesantă, pentru istoria limbei și literaturii, e *slujba sfințirii bisericeii*, scrisă la 1674, într'o carte manuscris, legată în piele, format quart, 284 foi nenumerate; numai dela slujba sfințirii bisericeii sunt însemnate din jos coalele cu numerii cirilici până la slujba maslului cum și liturgia. Manuscrisul întreg, pe lângă trei scrisori bogomilice, adause mai târziu de altă mână, între cari epistolia Domnului, scrisă la 1678 de popa Florea în Dobricinești, are cuprinsul următor:

Pericope din Apostol și Evangelie la 40 de mucenici, în 9 Martie, cu învățătură pentru munca și chinul a 40 de mucenici; Învățătură pentru viața și chinul sf. mucenic Precupie în 8 zile luna lui Cuptoriu; Învățătură de munca și moartea ce au pățit 7 frați Macavei; Pascalie; Cin la osfeștanie dela botezul Domnului; Slujba sfințirii bisericeii; Cinul la osfeștania apei în luna lui August 1 zi; molitvă de curățania bisericeii, când va fi intrat iritic întru ea; Molitva carea intră în post; Molitva de toate spurcăciunile; Molitvă la nașterea lui Christos; Molitva Duminecă seara în lăsatul brânzei; Molitva în Dumineca Floriilor; Molitva la Paști; Molitve spre blagoslovenia bucatelor de dulce în ziua de Paști; Slujba maslelor; Dumnezăiasca slujbă a celui întru sfinți părintelui nostru Ioan cu rostul de aur, întoarsă românește sfânta leturgie a lui Ioan Zlaustaust săfie pre înțeleș.

Toate acestea sunt scrise succesive dela 1673—1684 de Popa Petru din Tinod, cunosător al

limbei slavone, din care a tradus cu sirguintă cărți, ori a copiat manuscripte vechi românești, pentru trebuințele serviciului divin în bisericile românești. Este același Popa Petru, despre care am pomenit în cercetările mele literare istorice, că a scris *Ciaslovul și Anghilestul* pe 8 glasuri la 1685, fără a-i fi putut constata locul unde a trăit și unde a lucrat.*) Acuma însă e constatat din însemnările ce ni-l-a lăsat în manuscriptul de care ne ocupăm, descoperit de mine mai târziu, că el a trăit în satul Tinod, pe valea Crișului repede, în comitatul Bihor.

Astfel, găsim, după slujba maslului, următoarea însemnare :

„Cu voia lui Dumnezeu scris'am eu Popa Pătru deîn Tinăud acest maslu lui Popa Marcu diîn Săcădat. Anii Domnului 1673 Octomvrie 11. subot veci săvrās“.

La sfârșitul slujbei pentru sfințirea bisericii se află însemnat : „Văleat Ot roj. Htva 1674 Mța 20 din vāpetoc săvirși. pis. Popa Petru ot Tinăud. Amin.“

La finele învățături de munca celor 7 frați Macavei se găesc două însemnări, una slavonă și alta românească : „Sii pis Popa Petru ot selo Tinod vāleato ot roj. Htvo 1675. Iunie 30 din Vāsrad“. Și „Scris'am eu Popa Pătru deîn Tinăud cu mila milostivului Dumnezeu aceasta poveste dela Macavei în lāsatul postului prēcistii întâia zi în luna lui August“.

La sfârșitul liturgiei se află însemnat : „ot roj. Htvo 1679 Mța April 9 vāsread. pis Popa Petru ot Tinăud.“

La finele osfeșteniei dela botezul Domnului se găesc următoarele însemnări românești și slavone : „Cu mila milostivului Dumnezău eu Popa Petru am scris această carte. Scris'am în această carte multe lucruri de treabă. Anii diîn zidirea lumii 7192, iarā dela nașterea lui Is. Christos Domnului nostru 1684. Sfirșit'am până aicea cu scrisoarea în luna lui Maiu în 29 de zile Joi. Sii pisaniu pis. Popa Petru su milost bjiēc. amin“.

(Va urma).

Clericilor in—spe.

Numai ce luară afișul de pe pāreții liceelor, prin care se anunța mult doritul „Te Deum,“ și iată-ne iar cu afișe. Acum însă nu le lipește, nime acele pe tăblițele institutelor (căci n'au cetitori), ci se tipăresc în ziare.

Decanii facultăților țin de cu vreme să ieie dispozițiunile necesare pentru publicarea terminelor de înscriere, șefii institutelor comerciale, agronomice, sil-

vaniste etc., unde tinerii nu se prea înbulzesc, dau prin factorii mediați articole ademenitoare, dar juste; pun în vedere tuturor celor angajați în aceste rezorturi, ca „cu vreme și fără vreme“ să facă popagandă pentru împretinirea tinerilor cu aceste căriere. Toți stăruiesc într'acolo ca pentru locurile disponibile să se dea forțe sigure, conștiencioase, ca așa ajungând la plasare, să nu te poarte insuficiența forțelor în dreapta și'n stānga ci cu ușuritate, plăcere, mângăiere și cu deplină garanță să poți efectui ocularea curată și concredere deamnă a posturilor.

La noi însă nu se prea face așa. Preoții, ce-i drept, când văd în jurul lor un tinăr ce stă la respāntii (a isprăvit cu studiile medii) și caută pe foi de romonită-cum zice Eminescu, cariera căreia să se dedice, atunci rischează și ei sfatul, să nu-și incurce mintea proaspătul absolvent de liceu cu alte fantazii, ci să se prezinte la timpul său în cancelaria seminarială din Arad, și acolo să depună taxă de înscriere. O fac preoții noștri aceasta nu-i vorbă, dar cred că nu m'or lua la goană, dacă le voi spune, că uneori îl întreleşă acest lucru (poate din motive juste), iar de altă-dată îl fac pe socoteala bisericii.

Ca mângăiere de câteva clipe ne poate servi în acest punct împrejurarea, că în Bucovina încă nu atrage preoțimea pe tinerii absolvenți la îmbrățișarea carierei preoțești, — precum ne-o spune aceasta organul „Viitorul“.

Pentru a-mi motiva nevinovatele învinuiri ce le fac mai sus, recurg la acei tineri cari trezindu-se mai târziu, că nu merg pe calea potrivită sufletului lor, pun pasul greșit în cărucia preoților, cari-după mărturisirile lor, n'au încadrat viața pastorală-la timpul său în cutari acceptabile pentru un *universitar in—spe*.

Din alte cazuri iară iese la iveală, că preoții au recomandat spre primire la cursurile teologice forțe slabe, cari încă în institut au succumbat sub sarcinile disciplinei și a studiului. Și să vedem, ce se întâmplă cu tinerii aceștia?

Ajungând de plivitori în grădinile diecezei, — unde rolul lor de păstor sufletesc este încunjurat cu o mulțime de puncte de disciplină, nu de acomodare și împlinirea datorinții, nu este așa ușoară ca'ntr'un institut, și unde neobservarea prescripțiilor pastorale are urmări cu mult mai păgubitoare, — tăbăresc cu totul, pierd teritoriul acela scump ce trebuie să fie între părintele sufletesc și credincioșii săi. Păstoriții din zi în zi încep a lua cu mai puțină sfială și seriozitate vorbele și sfaturile preotului lor, prin ce duhul bisericesc scade și biserică se surpă. Iată urmările!

Cine privește și numai cu o pleoapă în rārunchii diecezei noastre și vede câte sabii veninoase de ale lui, Damocle se clatin deasupra parohiilor noastre, acela negreșit va ști cât de serios are să se ieie azi creșterea, înarmarea și cvalificarea tinerimei noastre clericale.

Duhul vremii nu-l dă azi biserică — ca'n trecut, ci-l împraștie civilizația cu nenumăratele sale aparate.

*) Cercetări literare-istorice. București. 1896. p. 17.

Acest Duh nu întărește frumoasa noastră masă de credincioși, ci îi scoate din cadrul gândirii senine, liniștite și îi face aplicați a lua cu ușurință așezămintele noastre, îi apropie cu'n cuvânt de un fel de anarhism... Acestui curent este chemată Biserica a-i pune stavilă prin preoțime exemplară, prin îngrădiri serioase.

Din găteliul vremii de acum curge o sămânță, care suflată pe ogoarele pacinice — umbrite cu religiozitate — ale credincioșilor noștri, răsar o mulțime de burueni veninoase, cari distrug corpul moral al Bisericii noastre. Ce ni se impune deci în aceste grele timpuri?

Să ne facem o ceată de plivitori, care să nu fie comoadă, ci mândră și conștie de aceea, că are să „frângă pâncea vieții“, la mii de suflete.

Suntem în pragul stabilirii catalogului tinerimii clericale pe anul școlar ce se apropie. Sita comisiunii de suscepere, aduce diecezei nu peste mult o nouă ceată de *fitori* plivitori în agrul Domnului. Relativ la aceea zi însemnată numai atâta zic: Deie bunul Dzeu să fie *norocoasă*, ca cei aleși să fie slăviți — la timpul său — pentru vrednicieile lor.

Celor ce au de gând să intre în ceata sus amintită, încă aș vrea să le spun o vorbă. Sfaturi împart de comun cei cu părul argințiu, cari au sorbit din fagurii vieții sucuri varii la gust și culoare, dar așa cred nu veți face nici unul puncte peste mine, dacă îmi voi lua îndrăzneala și eu a presăra niște indigitări prietenești în calea ce voiiți a urmă.

Scorțoasa hârtie ce o lasă în buzunar tinărul absolvent de liceu cu suris pe buze, — nu vă poarte gândul pe alte plaiuri fictive, nu vă ridică pleoapele numai spre balcoane, lifturi, corsouri, tarafuri de lăutari ce zdrângănesc într'o cafenea din colțul universității, ci dacă simțiți în sufletul vostru sentimente de alipire pentru neamul vostru, de care trecutul atâta glorie leagă, atunci rupeți firul gândirii voastre cu alte scopuri, și vă dedicați frumoasei vieți pastorale, unde vi se imbie cel mai întins teren pentru a apăra interesele obștei române, și cel mai acomodat post pentru îmbogățirea spirituală a neamului nostru.

În clipele voastre libere, căutați de sufăr nervii vostri nasali, mirosul tămâiei și al smirnei, al filelor unse, întrebați-vă de vă genează coliba cu păreții afumați și de puteți privi — fără nervositate — neajunsurile în toate culorile, ce le aflați la poporul românesc. De le avem aceste aptitudini, putem să luăm — cred — eu — „jugul lui Hristos“ — căci nu va fi greu, în caz contrar ne va „arde“ jugul.

De-ți iubești neamul cu cea mai învăpăiată căldură, și de crezi că din comuna bisericăscă încredințată ție ai să zidești „cetate sfântă“, — „bun lucru faci“ de te dedici preoției, de nu, — e largă lumea, trenul e ieftin și îmbrățișază altă carieră.

Dacă te-ai înscris și crezi că prin studiu superficial, prin câteva ziceri frânte, prin o privire de savant, îți vei câștiga cinste în institut și merite în parohie, — greșești. În momentul când vei fi ispitit de

împrejurări ca și aceste, adă-ți aminte de frumoasele cuvinte: Perina cea mai bună pe care se odihnește omul e — conștiința (germ).

Aceste îmi sunt cuvintele cătră tinerii cari își susțin recursurile pentru a fi primiți în institutul teologic. Le am zis acestea cu bună credință și în nădejdea, că clericii în — spe își vor da seama mai bine de pasul ce fac, că nu cumva peste câteva luni să se trezească pe tărâmurii necunoscute.

Deie D-zeu ca cernerea tinerilor la primire să fie norocos efectuită.

Petru Popa.

Întemeierea Mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară.

Cele dintâi mențiuni ce se fac în documente, cu privire la istoria bisericeii române.

(Urmare)

Din mai multe puncte de vedere, părerea aceasta nu îmi pare cătuși de puțin admisibilă. Mai întâi că noi cu Grecii nu am avut în trecut (în evul mediu) pe teren bisericesc și politic mari comunități de interese, și se știe că arhiepiscopia din Ochrida a fost grecizată nu peste multă vreme dela recunoașterea ei de împăratul Vasile II, și grecizată a rămas. Lucrul se schimbă când e vorba de Sârbi, dar mai ales de Bulgari, cu care soarta ne-a făcut vecini. De pe la finea secolului al XII și începutul celui de al XIII, ambele aceste popoare își au ierarhia lor proprie recunoscută mai pe urmă și de patriarhul din Constantinopole, care în timpul recunoașterii ierarhiei bulgărești residă la Nicea. Nu văd de ce s'ar susține că Românii au contiauat să întrețină relațiuni bisericești cu îndepărtata, redusa și grecizata arhiepiscopie de Ochrida, când aci peste Dunăre îndată în imediata apropiere de Românii din nordul Dunării, se află ierarhia sârbă, și mai ales cea bulgară, cu scaune episcopale de a lungul Dunării, de unde Românii puteau primi preoții, de care aveau nevoie să le citească rugăciuni, să le officieze serviciul divin. În fine argumentul ce se aduce pentru susținerea unei îndelungate dependențe de arhiepiscopia de Ochrida, rezultă dintr'o confuziune. Anume în Acta Patriarhatu Constantinopolitani II, 230 se face mențiune în anul 1393 de un chir Mircsos, pe care scriitorii noștri l-au identificat cu Mircea-cel-mare (1386—1418). Dar acel chir Mircsos din Acta patriar. Const. nu are nimic de a face cu Mircea cel bătrân al nostru. Acel Mircsos este un dinast sârbesc din Albania, anume Mircea Zarkovici, domn peste Valona, Chimara și Berat 1391—1414.

Pe acest Mircea Zarkovici îl cunună un arhiepiscopos Ahridon, nenumit. Confundându-se despotul sârbesc cu domnitorul românesc, se trăgea concluzia din vorbele arhiepiscopului Imon Ahridon, că aci este vorba de o dependență bisericească a Românilor de arhiepiscopia de Ochrida, ce dură încă până către finea secolului al XIV-lea, lucru care cred, după lămuririle date, că nu se mai poate susține. Cel mult până către finea secolului al XII-lea va fi ținut dependența bisericească a Românilor din nordul Dunării de arhiepiscopia de Ochrida, iar de pe la începutul secolului al XIII, de învecinatele ierarhii slave, în special de cea bulgărească, care în Vidin, Silistra etc, aveau scaune episcopale în imediata apropiere de Românii aflători la nord de Dunăre. Părerea ce exprimai, devine cu atât mai admisibilă, cu cât mulți dintre istorici, nu toți însă, sunt de părere că cel de al doilea imperiu bulgar, numit de noi imperiul româno-bulgar, se întindea și la nordul Dunării.

Dar când apar istoricește Românii la nordul Dunării?

Existența Românilor la nordul Dunării e adevărată pentru întâiași dată, tot de scriitorii bizantini și anume de Cinamus, un scriitor de istorie, care a trăit în secolul al XII-lea. Timpul apariției Românilor la nordul Dunării, este a doua jumătate a secolului al XII-lea. Părțile ocupate de ei în acest timp erau, partea răsăriteană a Țării-Românești, apoi partea de miazăzi și de miază-noapte a Moldovii. În ce privește regiunea dintre Tisza și Carpați, deși mărturiile istorice contemporane venirii Ungurilor nu fac mențiune despre existența Românilor în aceste părți, totuși cronicile ungurești, scrise ce e drept ceva mai târziu, sunt unanime în a recunoaște, cu «Anonymis notarius» în frunte, că Românii existau deja în aceste părți la venirea Ungurilor. Documentele ungurești contemporane, abia în prima jumătate a secolului al XIII-lea, adevărate existența Românilor în Nordul Dunării. Așa în anul 1222 e vorba în documente odată de «terra Blacorum», altă dată vine forma «Blacorum»; iar în anul 1223 «Blaccis».

Lipsită de interes nu va fi, cred, dacă vom arunca o scurtă privire și asupra felului de viață, ce duceau Românii pe această vreme la nordul Dunării. Aceasta ne înlesnește calea, de a ne putea reprezenta, în lipsa de mărturie istorice, cam care și cum va fi fost starea lor pe această vreme și în privința bisericească.

Românii locuiau în sate, așezate prin văi adăpostite, ori prin hățișul bălților, ori chiar pe munte. Cei dela șes își făceau locuința lângă pădure, sau ascunsă în pământ (bordeiu). O mică bisericuță de lemn și un popă care știa să citească slavonește, preț timpina trebuințele reli-

gioase ale credincioșilor. Un scaun de judecată pentru pământ și moșteniri; un bătrân jude numit în unele părți «vătaman» iar în altele onorat cu titlu de «cneaz». Când vre-o primejdie venia asupra lor, cei dela munte se apărau prăvălind bolovanii asupra năvălitorului; cei din codrii tăind arborii și lăsându-i să se țină numai în coajă, ca apoi la venirea dușmanului să-i facă să le cadă în cap, sau luând în mâni coase, măciuci și arcuri, mergeau cu juzii lor în frunte la luptă. Peste mai multe sate ale cnezilor se întindea sceptrul de pace, sabia ocrotitoare a «Voevodului»-Domn mai mare. În secolul XII se găsesc menționați în documente mai mulți voievozi de aceștia în diferite locuri. Voevodul luă dijmă dela cei apărați de dânsul; el își avea cetatea în locuri bine asigurate; își ținea diacul său de slavonește; întreținea legături cu străinătatea care îi cunoștea astfel numele.

Corespunzător cu această stare de lucruri destul de simplă, la ce altceva ne-am putea aștepta pe terenul bisericesc, decât la bisericuțe mici de lemn, câte una de obicei în fie-care sat, la puține chilii pentru călugării și pustnici câți erau; rar de tot pe ici și colea câte un schit, iar preoții de prin sate, de cele mai multe ori fără cunoștință de carte; cel mult putând să citească de pe cărți slavone, rugăciunile necesare acelor ce împreună cu dânsii, locuiau într'un sat. Școală de scris, de citit și de cântări nu puteau face. Hirotonia o primiau acești preoți de obicei dela învecinații episcopi bulgari de peste Dunăre, sau când și când, pentru cazuri de nevoie sau greutate de a veni mereu pentru fie-ce hirotonie peste Dunăre, li-se sfinția de către acești episcopi învecinați și câte un arhieru, luându-și reședința unul într'o regiune, altul în alta în vre un schit, și efectuând hirotonia preoților de care poporul de prin sate avea nevoie.

În mod documentar este adevărată pentru întâiași dată existența unor asemenea episcopi ortodocși la Românii din nordul Dunării în prima jumătate a secolului al XIII-lea.

Dar când anume și cu ce ocaziune?

În anul 1225 fură alungați cu forța de către o armată a regelui unguresc Andrei II, cavalerii teutoni, cărora același rege în anul 1211 le dăduse țara Bârsei, precum și țara, fără hotare, pe care ar fi putut-o dobândi dincolo de munți. De fapt cavalerii teutoni s'au și întins dincolo de Carpați, adică la poalele Carpaților, în Țara Românească și în Moldova, fondând și cetăți în aceste regiuni, care în teorie se considerau ca aparținând Cumanilor. Locurile acestea după isgonirea cavalerilor fură ocupate de armata regelui unguresc. Se institui atunci, în aceste părți pentru convertirea Cumanilor la anul 1227 episcopia Cumanilor, zisă mai târziu și a Milcoviei.

Episcopia aceasta coprindea Secuimea, Sudul des-
tul de rar populat al Ardealului, iar în teorie Cu-
mania toată, care se pierde în șesurile răsărite-
tene. În aceste părți la sudul și la răsăritul Car-
paților, întemeietorii episcopiei Cumană sperau
să câștige și pe Români, cari se aflau sub as-
cultraea Hanului Cumanilor.

De mare însemnătate pentru istoria bisericii
Române este un document dat din Perugia la 14
Noemvrie 1234 de Papa Grigorie IX în afaceri
privitoare la episcopia cumană. Papa Grigorie IX
scrie principelui de coroană al Ungarie, Bela o
scrisoare, — alcătuită pe temeiul rapoartelor ve-
nite dela misionarii de propagandă, — prin care
se constată existența unor popoare qui Walati
vocantur, care, deși se socotese printre creștini,
totuși au diferite rituri și obiceiuri, ce nu se îm-
pacă cu numele de creștin. «Nam Romanam ec-
clesiam contemnetes non a venerabili frate nos-
tro... episcopo Cumanorum, qui loci diocesanus
existit, sed a quibusdam pseudoepiscopis Grae-
corum ritum tenentibus universa recipiunt ecclē-
siastica sacramenta». Documentul continuă spu-
nând că și Ungurii și Teutonii primesc sacra-
mentele dela acei episcopi schismatici, adaogă în
fine că Papa a dat voie episcopului Cumanilor
ca să consacre, dintre Români, un episcop pentru
Români, ca sufragan al său, ca ei să nu mai aibă
de a face cu acei «episcopi schismatici».

(Va urma).

Învățătorul și școala.

E cert, că fericirea popoarelor se ajunge prin cul-
tură, căci aceasta dă omeniei hrana intelectuală și
materială. Cultura este factorul, care asigură bunăsta-
rea și pacea între cetățeni. Cultura pune pe om în-
tr'un raport mai aproape de ființa cea mai perfectă și
mai sublimă, de Dumnezeu.

Și dacă cultură este germenul, din care răsare
numai binele, atunci sigur, că cei chemați la promo-
varea culturii, comit păcate grele, dacă nu din toată
conștiința și seriositatea se ocupă cu sămănarea cul-
turei.

Păcat strigător la cer comite părintele, care nu-și
crește fiul în frica lui Dumnezeu și în celea mai bune
moravuri; păcat strigător la cer comit toți oamenii
cari prin lene contribuie la mizeria și ruina familiilor
lor. Și de 70 de ori mai mare păcat strigător la cer
comit învățătorii popoarelor, dacă nu-și împlinesc mi-
siunea cu sfințenie, căci ei sunt sămănătorii culturii;
ei sunt puntea de trecere a omeniei dela întunec
și neștiință la lumină; la fericire ori ruină.

Învățații timpurilor au recunoscut, că învățătorii
buni formează tot binele, ear cei nepăsători formează
tot răul.

Și ce să zicem noi învățătorii confesionali, cari
formăm școala confesională română? Ce să zicem noi
cari avem o misiune cu mult mai grea de cât alții?

Vitregitatea timpurilor astfel a întocmit lucrurile, că
împrejurările, între cari trăește învățătorul confesional
român, să fie cu mult mai grele, de cât ale altor învă-
țători. Cu cât însă, împrejurările grele, ce ne împre-
soară sunt mai număroase, cu atât dela noi dascălii
confesionali români se pretinde o muncă mai inten-
sivă și mai rațională. Zic mai rațională, pentru-că nu-
mai în ăst mod vom putea mai bine conlucra, pentru
înaintarea atât denecesară poporului nostru.

Precum ori-ce lucru numai așa poate eși la bun
sfârșit, dacă acela a fost executat după un plan bine
premeditat, tot astfel și instrucția în școala populară,
care este baza culturii adevărate, numai atunci va a-
junge la ținta dorită, dacă și ea va fi premeditată, a-
decă se va executa după un plan bine chibzuit.

Nu peste mult se vor începe prelegerile. Aceasta
chiar de pe acum să ne preocupe. Chiar de pe acum
să studiem, că oare ce sunt prelegerile, pentru-ce să
țin, cum să se țină și care este scopul final al instruc-
țiunii? Ni-se impune această, pentru-că la din contră
am intra în școală orbecând, fără să știm de unde să
începem.

Învățătorul confesional român, care are conștiința
curată, chiar de pe acum și va face un conspect al
materiei de învățământ, (conform planului de învăță-
mânt) ce va avea să propună. Pe aceasta apoi o va
împărți în teme, cel puțin după săptămâni, dacă nu
după zile și oare. Aceasia va fi controlorul împlinirii
datorințelor, aceasta pa fi indemnătorul, ce va strigă
învățătorului: „La muncă, frate învățătorule!“ fiind-că
încetîndu-l va căuta să execute punctual ce
e scris în el, la din contră va suferi mustrare de con-
știință, de care toți cei buni au frică.

Acest conspect va fi planul amănunțit, ce i va
da direcțiunea învățătorului.

Insistând odată un inspector de școale pe lângă
un învățător pentru introducerea unui asemenea plan,
învățătorul l'a interpelat pe inspector zicând: „Pentru-
ce e de lipsă unui măestru bătrân un plan amănunțit,
când întreaga materie și pedagogie i sunt în degetul
cel mic?“ Iar inspectorul a răspuns: „Pentru ca ceea-
ce a ajuns în deget, să se reîntoarcă iarăși în cap“.

De pe acum să promitem conștiinței noastre, că
în școală nici când nu vom intra nepregătiți. Să nu ne
răzămăm pe aceea, că „această lecție o știu eu din
trecut“, căci predarea lecțiunii pretinde forme, procese
și metode de prelucrare, fără de cari, ne trezim cu
meșanismul, ce nici când nu duce la scop.

Să avem în vedere: „Totul pentru viață“. De aici
măneacă: Să nu ne mulțămim numai cu enararea
istorioarelor din partea elevului, ci să caute învățătura
religioasă-morală, iar cu ajutorul nostru să se facă
analiza logică. Pe cetirea estetică și logică să se pună
pond cât se poate mai mare, căci multe, ba foarte
multe școale mai există, unde cetirea se face cântând
și fără ca să știe elevul enara cuprinsul lecturii ce-
tite. Să l' dedăm pe elev a scrie corect nu prin mul-
țimea regulilor, ci prin deselexemple. Cu un cuvânt,
învățământul să fie cât se poate de practic și cât se
poate de real.

În ăst mod apoi, copilul va ajunge la aceea, că
singur va ști raționa prin întrebările că: de ce așa și
nu altcum, fără de ce întreg învățământul se reduce
la zero.

Să căutăm, ca în prelegeri să intrăm cu față
senină și bine dispuși, căci „Precum e învățătorul, așa
e și elevul“, iar aperepierea cunoștințelor, numai a-

tunci se va face cu rezultat, când spiritul va fi bine dispus.

*

Acestea ar fi adevăratele „reforme” în învățământ, pe cari, ertemi-se, dar mulți le-au abandonat.

Lucrând apoi în acest mod, întreg învățământul ar deveni un material bine priceput de elevi, știind rațional în mod logic; iată că prin școală i-am câștigat elevului cultura atât de necesară la fericirea neamului ear noi învățătorii numai surizând ne vom mângâia în liniștea conștiinței eei mai curate, care este cea mai mare răsplătă a învățătorului confesional român. La muncă deci și D-zeu să ajute.

Dimitrie Boeriu,
învățător.

Convocare.

Conform § 41 prin aceasta convocăm adunarea cercuală a Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, despărțământul Torac la care sunt rugați de a lua parte toți membri și binevoitorii culturai poporului român și care se va ținea în școala gr. ort. română din Iancahid în 7/20 August 1905 la 3 ore p. m. după următorul.

PROGAM:

1. Deschiderea adunării.
2. Raportul comitetului.
3. Raportul cassarului.
4. Designarea unei comisiuni pentru censurarea rapoartelor.
5. Designarea unei comisiuni pentru revizuirea membrilor.
6. Eventuale disertațiuni.
7. Raportul comisiuni.
8. Inchiderea adunării.

La acest despărțământ aparțin comunele Becicherecul-mare, Ecica-română, Clec, Iancahid, Toracul-mare, Checia-română, Foen, Togir, Gad, Sarcia-română și Modoș.

Toracul-mic, la 18/3 Iulie 1905.

V. Petrovicu
director.

Dr. Miron Demetriu
secretar.

CRONICA.

Două manuscrise din secolul XVII și XVIII. Studiul, a cărui publicare o începem la loc de frunte, în numărul prezent, lucrat de P. C. Sa părintele *Vasilie Mangra*, va forma prefata cărții: *Slujba Sfintirei Bisericeii după două manuscrise din 1674 și 1757*, ce s'a pus sub tipar și va apărea încurând în tipografia noastră.

Recolta în Ungaria. Din rapoartele sosite la ministrul de agricultură ungar rezultă că seceta aceasta a fost greu de suportat și de plantele de săpat, de vii și de poame. În deosebi porumbul a suferit mult în regiunile Tisei, Murășului, Crișului și în parte între Dunăre și Tisa și ici-colo și în regiunea dincolo de Dunăre, anume unde nu a ploat de timp mai îndelungat. Napii, cartofii, tutunul, hemeiul, au trebuință de ploaie, și dacă seceta ar mai dura, rezultatul recoltei are să fie mult mai slab de cum se spera mai înainte. Resultatul recoltei rapiței este slab mijlociu atât cantitativ, cât și calitativ. Porumbul nu mai poate să dea o recoltă bogată, nici dacă vor urma ploii. Cartofii au suferit lipsadin de ploi, acum încep a suferi și legumele deasemenea fasolea și celelalte păstăioase. Meiul și hrișca rosperează încă. Cănepa în părțile de sud s'a recoltat cu bun rezultat, în părțile de nord a rămas mică. Inul în partea cea mai mare a țării s'a dezvoltat bine. Hameiul se dezvoltă puternic, totuși și el începe a simți lipsă de ploaie. Napii de zăhar și de nutreț se desvoaltă în cea mai mare parte satisfăcător, totuși și ei au trebuință de ploaie în cea mai mare parte a țării. Nutrețurile artificiale, anume lucerna și trifoiul, au dat o recoltă mai bună la cositura a doaua, de cât la cea dintâiu; mazăricea de asemenea a dat o recoltă bună. Porumbul de nutreț și mohorul se desvoaltă bine. Iarba livezilor a fost mult împedecată în creștere prin seceta din săptămânile ultime. Pășunile au trebuință de ploaie. Asemenea au trebuință de ploaie viile și pomii a căror recoltă s'a redus mult prin seceta îndelungată.

Concurs.

Pentru îndeplinirea definitivă a stațiunilor învățătoresți subsemnate se escrie concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare, anume:

1. *Brădet*, salar de 500 cor., cu toate emolumentele și întregire dela stat.
2. *Chișcou*, 600 coroane.
3. *Câmp-Colești*, 600 coroane.
4. *Dumbrăvani-Broaște-Valea neagră*, 600 cor.
5. *Hinchiriș*, 600 coroane.
6. *Leheceni*, 600 cor. cu ajutor dela stat.
7. *Lunca-Hotar*, 600 coroane.
8. *Poeni de sus*, 600 cor. cu ajutor dela stat.
9. *P. Zăvoeni-Șteiu*, 600 cor. cu ajutor dela stat.
10. *V. Săliște*, 480 cor. și ajutor dela stat.
11. *Șebîș-Belegeni*, 600 cor. cu ajutor dela stat.

Recurentii vor avea a-și trimite petițiunile cu documentele recerute în terminul prescriis la subscrisu în Beiuș.

Beiuș, la 26 Iulie 1905.

Pentru comitetele parohiale:

Vasilie Papp protoprezbiterul Vașcăului.

Pe baza rezoluțiunii Venerabilului Consistor dto 23 Iunie (7 Iulie) 1805 Nr. 2075/905 prin aceasta se escrie concurs cu termen de **30 zile** pentru îndeplinirea parohiei din **Calacea** (ppresb. Timișorii) devenită vacantă prin reposarea parohului Ioan Leucuța.

Beneficiul parohial se compune din folosirea sesiunii parohiale, stolele după norma școlară în vigoare și birul usitat adecă 90 litre după una sesiune întreagă, întregirea stabilită pentru preoți cu 8 cl. gimn. Toate aceste asigură venitul prescris pentru parohii de clasa primă, deci dela recurenți se cere calificarea normată în §. 5 lit. a) a regulamentului pentru parohii. Văduvei i-se asigură dreptul garantat prin §-ul 8 al aceluiași regulament.

Reflectanții vor avea să-și înainteze recursurile ajustate cu documentele originale la Prea On. oficiu ppresb al Timișorii, și cu observarea §-ului 18 din Regulament să se prezenteze în s. biserică din loc, spre a-și arăta desteritatea rituală și omiletică.

Timișoara, 15/28 Iulie 1905.

Dr. Tr. Puticiu m. p., ppresb.

—□—

2—3

Concursul publicat în Nrii 20—22 ai organului diecezan „Biserica și Școala“ din a. c., pentru îndeplinirea parohiei devenită vacantă în **Murani** (protopresb. Timișorii) prin reposarea parohului Ioan Mihailovici, pe lângă același beneficiu și pe lângă aceleași condițiuni de clasificare dela recurenți, — prin aceasta se repetă cu termen de **30 de zile**, având recurenții să se prezenteze cu observarea §-lui 18 din Regulamentul pentru parohii în s. biserică din loc spre a-și arăta desteritatea rituală și omiletică.

Dat din ședința comitetului parohial din Murani, ținută la 17/30 Iulie 1905.

Comitetul parohial.

Cu consensul ppresb.: Dr. T. Puticiu m. p.

—□—

2—3

Pentru stațiunile învățătoresți din com. **Burda și Cresuia** se escrie concurs cu termen de alegere pe **14/27 August** a. c.

Salariul la ambele stațiuni e sistemizat, din anul 1893 parte din bani parte din bucate și lemne eară pentru întregire până la 600, respective 800 coroane și cvincvenal se va cere pentru învățători calificaj ajutor dela stat.

Doritorii de a ocupa vre una din acestea stațiuni sunt avizați a-și trimite petițiile adresate Comitetului parohial subscrisului, protoprezbiter în Robogány până la 13/26 August și până la ziua alegerii a se prezenta în fața locului în sf. biserică pentru a-și arăta desteritatea în afacerile bisericesti.

Dat în Burda-Cresuia la 3/16 Iulie 1905.

Comitetele parohiale.

În conțelegere cu: *Elia Moga* pprezbiterul Beiușului

—□—

2—3

Pentru îndeplinirea postului de paroh în **Rippa** ppresbiteratul Tinca, cottul Bihor, cu termen de alegere în ziua de **29 August (11 Sept.) a. c.**, pe lângă următoarea dotațiune: a) 4.951/1600 jug. pământ arător fanaș și imăș în valoare de 80 cor., b) dela fiecare casă câte 2 cor. bani numerari și câte 30 lit. cucuruz sfărmat în valoare de 700 cor. numărul caselor 160, a sufletelor 844, c) întregirea dela stat pentru preot fără 8 clase 470 cor. Pentru cvartir se va îngriji preotul, și dările publice are să le solvească preotul. Se

observă, că alesul paroh poate fi administrator parohial în parohia din vecinătate Valea-mare. Reflectanții la această parohie recursurile lor instruate conform Regulamentului și adresate comitetului parohial le vor subșterne subscrisului ppresbiter până în 25 August (6 Sept) a. c., și se vor prezenta în vre-o Duminică ori sârbătoare, în sf. biserică de acolo, spre a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: *Nicolae Roxin* ppresb.

—□—

2—3

Pentru postul cantoral dela a II-a școală de băieți din **Sânt Miclăușul Român**, protopopiatul Tinca comitatul Bihor cu termen de alegere pe **26 August 8 Septembrie** 1905. Pe lângă următorul salariu:

1. În bani gata 350 cor., 6 holde de pământ arător lucrat de comuna biserică în valoare de 40 cor., 3. 6 metri cubici de lemne de încălzit aduse acasă și prețuite în 32 cor., 4. Pentru conferințe 4 cor. 5. Cvartir liber., 6. Stolele cantorale circa 60 cor., 7. Dreptul de cvincvenal: — toate aceste prețuite în bani dau suma de 786 cor., și să asigură punerea la cale a cererii pentru întregirea salariului până la 800 cor., prin ajutor de stat. Se observă, că acei reflectanți, cari vor fi capace a conduce cor vocal vor fi preferiți.

Reflectanții sunt avizați a se prezenta în vre-o Duminică ori Sârbătoare în sf. biserică spre a-și arăta desteritatea în cele rituale, iar recursurile ajustate conform regulamentului să le subștearnă până la 25 August 7 Septembrie 1905. M. On Domn Nicolae Rocsin, protoprezbiter în Măkerék.

Sânt Miclăușul Român, la 20 Maiu (2 Iunie) 1905.

Michail Hasiaș

pres. com. par.

Ioan Vereș

not. com. par.

În conțelegere cu mine: *Nicolae Rocsin* prezbiter.

—□—

2—3

Pentru îndeplinirea stațiunii învățătoresți din **Tomești**, inspectoratul Hălmașului, se escrie concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare în „Biserica și Școala“.

Dotația împreună cu acest post este: 1. bani gata din cassa culturală dela Tomești și comunele afiliate de tot 458 cor., 2. lemne pentru școală și învățător în natură 4 stângeni, 3. spese de conferință 20 cor. 50 fil., 5. scripturistica 20 cor. 50 fil., 6. cvartir liber cu grădină, 7. întregirea la 800 cor. sau ajutor dela stat face 342 cor. și alegându-l poate spera că va primi acest ajutor, 8. cvincvenal la timp de 5 ani din comună.

Alegându-l învățător va avea să îndeplinească și cantoratul și a prevedea instrucția și la școala de repetiție.

Reflectanții la acest post, sunt avizați ca recursurile lor ajustate cu toate documentele necesare și legalizate, în sensul §-lui 60 din „Regulament“ și adresate comitetului par. din Tomești să le trimită până la termenul susindicat P. T. Oficiu protoprezbiter al Hălmașului (Nagyhalmagy), și sunt poștiți a se prezenta în vre-o duminică ori sârbătoare în sf. biserică din Tomești spre a-și arăta desteritatea în cant și tipic.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu mine: *Cornel Lazar* protoprezbiter, inspector școlar.

—□—

2—3